

محراب زرین فام حرم مطهر مولی متقیان امام علی (ع)

بازخوانی محراب زرین فام شصت و سه ساله فراموش شده

حرم مطهر مولای متقیان امام علی علیه السلام

نویسنده و محقق: علی رضا بهرمان

سرشناسه : بهرمان، علی رضا، ۱۳۳۵ -
 عنوان و نام پدیدآور : محراب زرین فام مولی متقیان علی (ع) بازخوانی محراب زرین فام دوره ی
 ایلخانی حرم مطهر مولی متقیان امام علی (ع) / محقق علی رضا بهرمان.
 مشخصات نشر : تهران: طراحان ایماژ، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری : ۱۱۱ص: مصور (رنگی).؛ ۲۹×۲۲سم.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۵۸-۳۸-۹
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 موضوع : محراب های اسلامی -- عراق -- نجف
 Islamic altars -- Iraq -- Najaf : موضوع
 موضوع : کاشی و کاشی کاری اسلامی -- عراق -- نجف
 Islamic tiles -- Iraq -- Najaf : موضوع
 موضوع : زیارتگاه های اسلامی -- عراق -- نجف
 Islamic shrines -- Iraq -- Najaf : موضوع
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ ب۳ ن/ NA۵۹۶۸
 ده بندی دیویی : ۷۲۶/۲۰۹۵۶۷
 شماره کدشناسی ملی: ۴۸۱۲۸۰۸

۱۴۰۰

انتشارات طراحان ایماژ

محراب زرین فام مولی متقیان علی (ع) بازخوانی محراب زرین فام دوره ی
 ایلخانی حرم مطهر مولی متقیان امام علی (ع)

نویسنده و محقق: علی رضا بهرمان

ویراستار: احسان رحیمی

گرافیک و صفحه آرای: آتلیه طراحان ایماژ

طرح جلد: مجتبی احمدي

چاپ اول: ۱۳۹۷

تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

استفاده محدود از مطالب کتاب به شرط ذکر منبع، مجاز است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۵۸-۳۸-۹

978-600-6158-38-9

آدرس: تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، خیابان روانمهر، کوچه دولتشاهی

پلاک ۱، ساختمان اندیشه طبقه پنجم، واحد ۳۱

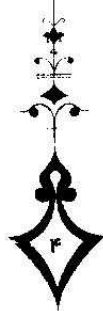
تلفن: ۶۶۹۶۹۶۹۶ - ۶۶۹۶۹۶۸۰ - فکس: ۶۶۹۶۹۶۵۰

alireza_bahreman2002@yahoo.com

ایمیل نویسنده:

www.emaj.ir

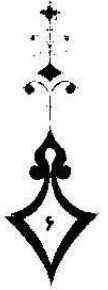

پیش‌گفتار

میهن ما ایران پس از پذیرا شدن دین شریف محمدی صلوات‌الله‌علیه همه توان و استعداد خود را برای ترویج و تبلیغ آن و به‌ویژه در صورت کامل آن یعنی مذهب متبرک شیعه جعفری سلام‌الله‌علیه قرار داد. در این بین نقش هنرمندان صنعتگر و فن‌آوران دانشمند بسیار چشم‌گیر است. این گروه همچون دیگر اقشار ایرانی پس از بازیابی خود و بعد از به‌هم‌ریختگی تمدنی ناشی از تاخت‌وتازهای بی‌درپی مهاجمان بر این امانت الهی که خانه و کشور ماست، تجربه‌های شکوهمند چندصدساله بلکه چندهزارساله نیاکان خود را باززنده‌سازی کردند و یادگارهای باشکوهی در تداوم همان سنت و فرهنگ به‌جا گذاشتند و همین از عواملی است که باعث شد که نام ایران در تاریخ بماند و هویت مستقل آن قوام بگیرد. طایفی و اجرای محراب برای مساجد در نگاه کلی و در اینجا محراب‌های زرین‌فام نمونه‌ای و مستعار همین معنا است. آثاری که نه فقط راوی اوج زیبایی و چشم‌نوازی که حاکی از کمال فنی و جمع علوم متنوعی همچون شیمی، علم مواد، عملیات حرارتی و مانند آن است. زنده ماندن ایران و زندگانی ما ایرانی‌ها با همین مجاهدت‌ها بود و هست که ضمانت تاریخی یافته‌اند. ستاد بازسازی عتبات عالیات منسرجات حاصل پژوهش دامنه‌دار و مدافه یکی از همکاران خود، محقق عزیز و ارجمند جناب آقای دکتر میرزا به‌مان را که از گذشتگان فرهیخته خود نشانه و بهره دارد؛ منتشر ساخته، برای گسترش دانش و فرهنگ بالای ایران به سهم خود گامی دیگر بردارد.

حسن پلارک

رئیس ستاد بازسازی عتبات عالیات

مقدمه:

قریب به یک قرن از مطالعات باستانشناسی در ایران میگذرد و طی این مدت اطلاعات ذی‌قیمتی در زمینه هنر و معماری گذشته تاریخی ایران به‌دست آمده است، اما هنوز ناشناخته‌های بسیاری در ایران و حوزه ایران فرهنگی وجود دارد که نیازمند کاوش‌های باستانشناسی و پژوهش است. یکی از مهم‌ترین مناطق حوزه ایران فرهنگی که مطالعات آن تاکنون مغفول مانده، بناهای مذهبی-اسلامی عراق است. اعتقاد عمیق ایرانیان به اسلام از یک‌سو و از سوی دیگر تمسک ایرانیان به مذهب شیعه و ارادت و شیفتگی نسبت به خاندان رسول مکرّم اسلام حضرت محمد مصطفی صلوات‌الله علیه موجب شده در طول تاریخ تشیع، ایرانیان توجه ویژه‌ای به کشور عراق که میزبان مزار مطهر شش تن از این بزرگواران است، داشته باشند. این علاقه مبرم، انگیزه کمک ایرانیان به آبادانی شهرهای مقدس و ساخت آرامگاه‌های بزرگ این ائمه هدی علیهم‌السلام و تزئین آن‌ها شد. لذا در طول صدها سال ایرانیان بناها و آثار هنری پیدایند و مزار این بزرگواران برپا کردند و شکوه و جلالی را آفریدند که امروزه می‌توان به‌درستی ادعا کرد که بناهای عتبات عالیات عراق هر یک به مثابه موزه‌ای است که ویژگی‌های چندین قرن معماری و سرایان را به نمایش گذاشته و تجلی‌گاه ذوق هنری، دانش و مهارت مهندسان، معماران و هنرمندان ایران زمین می‌باشد. این ارزش‌های معمارانه و هنری، ما را بر آن می‌دارد تا به پژوهش در این آثار بپردازیم و بخش‌های رمزگشایی از فنون مهندسی و مهارت‌های هنری به‌کاررفته در آن‌ها که تجلی عشق به معبود است، نسبت به حفاظت و نگهداری از این آثار تلاش کنیم. طبیعی است نخستین گام در این راه مستندنگاری علمی آن‌ها است که متأسفانه تاکنون اقدام مؤثری در انجام آن صورت نپذیرفته، با توجه به تغییر و تحول در بناهای مقدس عتبات عالیات عراق طی چند سال اخیر روند پر سرعتی یافته است، تعلل در این مهم موجب تخریب ارزش‌های تاریخی و هنری موجود در این مذكور گشته و اصالت تاریخی و هنری آن‌ها را که طی قرون شکل گرفته، محو، کم‌رنگ و یا مخدوش می‌گردد. یکی از آثار بسیار با ارزش در حرم مطهر مولای متقیان امام علی علیه‌السلام محرابی است که بخش‌های وسیعی از آن تخریب و یا مفقود شده و در حال حاضر تنها قطعات اندکی از آن باقی مانده است. این پژوهش تلاشی در جهت مستندسازی، بازخوانی و معرفی محراب زرین‌فام مسجد بالاسر (مسجدالرأس) حرم مطهر نجف

اشرف است. علیرغم اینکه بسیاری از سیاحان ادوار مختلف تاریخی و از جمله ابن بطوطه و شاهان قاجار در سفرنامه خود به توصیف حرم، اموال و حوادث مترتب بر آن پرداخته‌اند، اما هیچ‌کدام اشارت یا توصیفی از محراب حرم که از مهم‌ترین محراب‌های زرین‌فام دوران ایلخانی است، نکرده‌اند. این بی‌توجهی را شاید بتوان در ندیدن محراب از سوی ایشان تلقی کرد و یا مفقود شدن بخش‌های وسیع محراب که موجب کاهش ارزش‌های بصری آن شده بود را علت بی‌توجهی به آن دانست. در حال حاضر متأسفانه تنها چند قطعه از محراب باقیمانده است که آن‌ها نیز در چند سال اخیر طی اقدامات نوسازی بخش‌های مختلف حرم از محل اصلی خود جدا و به انبار حرم برده شده است. بنابراین با پنهان شدن از دید عموم، محراب در معرض فراموشی کامل قرار گرفته است. خوشبختانه ستاد بازسازی عتبات عالیات در برنامه حفاظت و معرفی آثار ارزشمند حرم مطهر نسبت به پروژه پیشنهادی این‌جانب مناسبتی برای خوانی این محراب پاسخ مثبت داد و زمینه انجام پژوهش پیش روی را فراهم کرد. لذا این پژوهش بر مبنای مطالعات تاریخی، میدانی و از طریق تجزیه و تحلیل نشانه‌ها، به شناسایی شکل اولیه محراب مذکور، بازنده، دوره تاریخی و معرفی ارزش‌های هنری آن پرداخت.